

TÜRKÇE VE MO OLCADA S M ÇEK M EKLER N N SIRASI

Yavuz KARTALLIO LU*

ÖZET

Bu makalede, Türkçe ve Mo olcadaki isim çekim eklerinin sırasını örnekler verilerek gösterilmiştir. Türk dilinde de isimlerden sonra tek çekim ekinin getirilmesi bakımından fark yoktur. İsimlerden sonra iki çekim eki getirilirse, Türkçede iyelik ekleri önce; Mo olcada ise hâl ekleri önce gelmektedir. İki ve üç çekim ekli isim çekimlerinde, erkek çokluk eki eklenecekse iki dilde de bu ek ilk ektir. Üç çekim ekli isim çekimlerinde, ekler Türkçede çokluk eki, iyelik ekleri ve hâl ekleri şeklinde; Mo olcada ise çokluk ekleri, hâl ekleri ve iyelik ekleri şeklinde sıralanır.

THE SEQUENCE OF THE DECLENSION AFFIXES IN TURKISH AND MONGOLIAN

ABSTRACT

In this article sequence of the noun cases of Mongolian and Turkish are compared and explained on some examples. There are no specific differences on the case suffixes placed after a noun in the both languages. For the two sequence suffixes joined to a noun, a reflexive suffix is placed first in Turkish, but in Mongolian a case suffix is placed before reflexive. In case if 2 or 3 suffixes are joined, the first suffix is supposed to be a plural. In case 3 suffixes are joined in Turkish the ordering is plural, reflexive and case, while Mongolian it is plural, case and reflexive.

ÖZET

Yavuz Kartallıo lu Özet Bu makalede, Türkçe ve Mo olcadaki isim çekim eklerinin sırasını örnekler verilerek gösterilmiştir. Türk dilinde de isimlerden sonra tek çekim ekinin getirilmesi bakımından fark yoktur. İsimlerden sonra iki çekim eki getirilirse, Türkçede iyelik ekleri önce; Mo olcada ise hâl ekleri önce gelmektedir. İki ve üç çekim ekli isim çekimlerinde, erkek çokluk eki eklenecekse iki dilde de bu ek ilk ektir. Üç çekim ekli isim çekimlerinde, ekler Türkçede çokluk eki, iyelik ekleri ve hâl ekleri şeklinde; Mo olcada ise çokluk ekleri, hâl ekleri ve iyelik ekleri şeklinde sıralanır.

* Araş. Gör., Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü.

ANAHTAR KEL MELER
iyelik ekleri, çokluk eki, hâl ekleri, çekim eklerinin s ras
reflexive suffix, plural, case suffix, sequance of the noun cases

õàìààòóóèàõ íõõ°è, îèíí òîí, òèéí yèããèè, íýðèéí òèéí yèããèèúí äýñ äàðàà

Türkçe ve Moğolca, sondan eklemeli dillerdendir ve bu iki dilde de kelimelerin cümledeki diğer kelimelerle ilişki kurmasını sağlayan bazı çekim ekleri vardır. Çekim ekleri, her iki dilde de kelimenin anlamını değiştirmez, sadece eklendiği kelimeyi kullanım sahasına çıkarır.

Türkçedeki isim çekim ekleri çokluk eki, iyelik ekleri, hâl ekleri ve soru ekleridir. Moğolcada ise îèíí òîíú íõõ°è , òèéí yèããèèúí íõõ°è õàìààòóóèàõ íõõ°è isim çekim ekleridir. Moğolcada, soru eki isim çekim eki olarak kabul edilmez. Soru eki, Türkçede dört çekim ekinin dördüncüsüdür, daima sona gelir. Bunun için, soru eki bu incelemenin dışında tutulmuştur. İncelememizde Türkçedeki çokluk eki, iyelik ekleri, hâl ekleri ve bu eklerin Moğolcadaki karşılıklarının kelimelere ekleniş sırası üzerinde durulacaktır.

İncelememiz, isimlerden sonra getirilen tek çekim eki, iki çekim eki ve üç çekim eki başlıklarına dayanan üç ana bölümden oluşacaktır. “İsim” kelimesi, Türkçedeki hem kökü hem de gövdeyi karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Moğolcadaki “íýð” (isim) kelimesinin içinde, yapım ekinin varlığı kabul edilir. Yapım eki olmasa bile bu ek “Ø” ile gösterilir. Konu başlıkları önce Türkçe ile, sonra Moğolca ile yazılmıştır. Ekleri anlatırken her iki dilde de farklı kelimeler seçilmiş; kelimelerin önce Moğolcaları, sonra Türkçeleri verilmiştir. Örnek kelimelerin alındığı kaynaklar dipnotlarla gösterilmemiş, kaynakça kısmında toplu olarak verilmiştir.

1. S M + TEK ÇEK MEK

1. Í ÝÐ+ Í ÝÁ Í ° Õ° È

Türkçe ve Moğolcada isimlere çokluk, iyelik ve hâl ekleri tek tek, aynı şekilde getirilmektedir. Her iki dilde de bu eklerin isimlere getirilişi bakımından farklılık yoktur.

1.1. S M + ÇOKLUK EK

1.1. Í ÝÐ+ Í ÈÍ Í Ò Í Í Ú Í ° Õ° È

íîì + ÓÓÄ	kitap + lar
îîíÁîÈ + xÓÓÄ	Moğol + lar
ÁÁÄØ + ÍÄÐ	öğretmen + ler
ÕÄÄ(í) + Ä	han + lar

ÇÄËÓÓ + Ñ genç + ler

1.2. S M + YEL K EKLER

1.2. Í ÝÐ+ ÖÀÌ ÄÄÖÖËÄÖÍ^a ÖÖ^a Ë

ÝÖÍÝÐ İËÍÜ	(ÁÈ) ÝÖÍÝÐ + ÝÝ	eş + i + m
ÄÄÄ xËÍÜ	(xE) ÄÄÄ + ÄÄ	baba + n
ÍAÉÇ İÜ	(ÖÝÐ) ÍÁÉÇ + ÄÄ	arkadaş + ı
ÄÖ İÄÄÍÜ	(ÁËÄ) ÄÖ + ÄÄ	ağabey + i + miz
^a Ä ^{aa} ÖÄÍÜ	(ÖÄ ÍÄÐ) ^a Ä ^{aa} + Ä + ^{aa}	dede + niz
ÖİË İÜ	(ÖÝÄ) ÖİË + İİ	yemek + leri

1.3. S M + HÂL EKLER

1.3.Í ÝÐ+Í ÝËËÍ ÖËÍ ßËÄËË

1.3.1. S M + YALIN HÂL

1.3.1.Í ÝÐ+Í ÝËËÍ ÖËÍ ßËÄËË

ÁÓÄÄ	geyik
ÄÍÄË	sınıf
Ä ^a ÍÄ ^a Ä	top
ÖÑ	su
ÄÝÐ	ev

1.3.2. S M + LG HÂL

1.3.2.Í ÝÐ+ ÖÄËÜßÄËÄÖÜÍ ÖËÍ ßËÄËË

ÓËÑ + ÜÍ	ulus + un
ÇÓÐÄÄ + ÈËÍ	res(i)m + in
İPÓÖÄÍ + Ü	öğrenci + nin
ÖÝÍ + ÈË	kim + in
ÄÄËÄË + Í	deniz + in

1.3.3. S M + YÖNELME HÂL

1.3.3.Í ÝÐ+^a Ä^a ÖÍ ÐÖ ÈÖËÍ ÖËÍ ßËÄËË

1.3.3.Í ÝÐ+ xËËËÝÖËÍ ÖËÍ ßËÄËË

Türkçedeki yönelme hâlinin karşılığında, Moğolcada iki hâl vardır. Bunlardan birisi isme bitiştirilmez.

ÄÄÐÄÄ + Ä	patron + a
ÄÍÄË + Ä	sınıf + a
Ýìx + Ä	doktor + a
ÄÝÐ + Ò	ev + e
ȪȪ(Ý)Ä + Ä	çocuk + a
Ȫ ^a Ä ^{aa} ÐÓÓ	köy + e
xÀì ÐÓÓ	(en + e) sana
Ȫ-í ÐÓÓ	o + n + a
ÄÝÐ Ë̄	ev + e
ÄÏË ÐÓÓ	ırmak + a

1.3.4. S M + BULUNMA HÂL

1.3.4. Í ÝÐ+^a Ǟ ȪÍ Ø̄ Ë̄ȪË̄Í ÒÈÍÍ ßËÄÄË

Moğolcadadaki ^oä^o ìðøèèéí òèéí ýàèääè̄ Türkçedeki hem yönelme hâline hem de bulunma hâline karşılık gelir.

ÑÓÐÄÄÓÓËÛ + Ä	okul + da
ÄÄËØËÍ + Ä	bina + da
ÏÄ(Í) + Ä	ağaç + ta
ÄÄËÄË + Ä	deniz + de
ÄÝËÖËË + Ä	dünya + da

1.3.5. S M + YÜKLEME HÂL

1.3.5. Í ÝÐ+ ÇÄÄÓÍ ÒÈÍÍ ßËÄÄË

ÓÓË + ÛÄ	dağ + ı
ÄÐÄ + ÛÄ	halk + ı
Ȫ-í + ÈÉÄ	insan + ı
Ø̄ÍÓÍË + Ä	tebeşir + ı
xÍ(Í) + ÛÄ	kurt + u

1.3.6. S M + AYRILMA HÂL**1.3.6. Í ÝÐ+ ĀĀĀŌŪÍ ŌĒĒÍ ßĒĀĒĒ**

ĪĪ + ĪĪŃ	kitap + tan
ŌĀÍ(Ā) + ĀĀŃ	duvar + dan
ŌĀĒŌ(Í) + ĀĀŃ	ekmek + ten
Ā ^{aa} + (Ā) + ^{aa} Ń	Şaman + dan
×ĒĒĀÝÍ + (Ā) + ÝÝŃ	lamba + dan

1.3.7. S M + VASITA HÂL**1.3.7. Í ÝÐ+ ĒĒĀÝŌĒĒÍ ŌĒĒÍ ßĒĀĒĒ****1.3.7. Í ÝÐ+ ŌĀÌ ŌĀŌŪÍ ŌĒĒÍ ßĒĀĒĒ**

Türkçedeki vasıta hâli, Moğolcada iki hâl ile karşılanmaktadır.

ĪĀĪ(ā) + ^{aa} Ð	para + y + la
ĪĀĒ + ĀĀÐ	mal + la
ŃÝŌĀÝĒ + ÝÝÐ	gönül + le
ĪĪĀĪŌ + ĪĪÐ	uçak + la
ĀŌĀŌĒ + (Ā) + ĀĀÐ	bisiklet + le
ĀĀĀ + ŌĀĒ	baba + y + la (babamla)
ĀŌ + ŌĀĒ	ağabey + le (ağabeyimle)
ĪĪŪ + ŌĪĒ	at + la
Ō-Í + ŌÝĒ	insan + la
ÝĀ× + ŌÝĒ	abla + y + la (ablamlamla)

2. S M + K ÇEK MEK**2. Í ÝÐ+ ŌĪ "ĐÍ" ŌŌĒĒ**

Türkçe ve Moğolcada, isme iki çekim getirilmesi durumunda çekim eklerinin sıralanmasında bazı değişiklikler meydana gelmektedir. İki çekim ekli isim çekimlerinde, iki dilde de ilk ek çokluk eki ise, bundan sonra hâl ekleri veya iyelik eklerinden birisi gelebilir. Bu bakımdan, her iki dil de aynıdır. Eğer bu iki ek, iyelik ekleri ve hâl ekleri ise Türkçede önce iyelik ekleri, sonra hâl ekleri getirilirken; Moğolcada önce hâl ekleri, sonra iyelik ekleri getirilir. Demek ki Türkçe ve Moğolca iyelik ve hâl eklerinin sırası bakımından tersine bir durum arz etmektedir.

2.1. S M + ÇOKLUK EK + HÂL EKLER**2.1.1. Í ÝÐ+Î ÊÍ Í ÕÍ Í ÒÍ Í^a ÖÖ^a Ê + Í ÝËËÍ ÒËËÍ ßËÄËË**

Her iki dilde de isme getirilen ilk ek çokluk eki ise, sonra hâl ekleri gelebilir.

2.1.1.1. S M + ÇOKLUK EK + LG HÂL**2.1.1.1. Í ÝÐ+Î ÊÍ Í ÕÍ Í ÒÍ Í^a ÖÖ^a Ê + ÕÄËÛßÄËÄÏÍ ÒËËÍ ßËÄËË**

İİİ + ÓÓÄ + ÛÍ kitap + lar + in

ÒÝìÝÝ(Í) + ÌÄ + ÈËËÍ deve + ler + in

ÄÄËÄËÍ + ÓÓÄ + ÛÍ deniz + ler + in

2.1.1.2. S M + ÇOKLUK EK + YÖNELME HÂL**2.1.1.2. Í ÝÐ+Î ÊÍ Í ÕÍ Í ÒÍ Í^a ÖÖ^a Ê +^a Ä^a ÕÍ ÐË ÈËËÍ ÒËËÍ ßËÄËË****2.1.1.2. Í ÝÐ+Î ÊÍ Í ÕÍ Í ÒÍ Í^a ÖÖ^a Ê +^xËÄËÝËËÍ ÒËËÍ ßËÄËË**

ÄÄÐ + ÓÓÄ + Ä el + ler + e

ÕÄÍ(Ä) + ÓÓÄ + Ä duvar + lar + a

^aÐ^{aa}(Í) + ÓÓÄ + Ä oda + lar + a

ÌÄËËÍ + ÓÓÄ + ÐÓÓ araba + lar + a

Ýì^x + ÍÄÐ + ÈÓÓ doktor + lar + a

ÇÄËÓÓ + Ñ + ÐÓÓ genç + ler + e

2.1.1.3. S M + ÇOKLUK EK + BULUNMA HÂL**2.1.1.3. Í ÝÐ+Î ÊÍ Í ÕÍ Í ÒÍ Í^a ÖÖ^a Ê +^a Ä^a ÕÍ ÐË ÈËËÍ ÒËËÍ ßËÄËË**

ÄÄÐ + ÓÓÄ + Ä el + ler + de

ÕÄÍ(Ä) + ÓÓÄ + Ä duvar + lar + da

^aÐ^{aa}(Í) + ÓÓÄ + Ä oda + lar + da**2.1.1.4. S M + ÇOKLUK EK + YÜKLEME HÂL****2.1.1.4. Í ÝÐ+Î ÊÍ Í ÕÍ Í ÒÍ Í^a ÖÖ^a Ê + ÇÄÄÏÍ ÒËËÍ ßËÄËË**

ÕÄÐÄÍÄÄÄ(Í) + ÓÓÄ + ÛÄ kalem + ler + i

ÄÝÐ + ÌÄ + ÈËËÄ ev + ler + i

ÒÄËËË(Í) + ÓÓÄ + ÛÄ ekmek + ler + i

2.1.1.5. S M + ÇOKLUK EK + AYRILMA HÂL**2.1.1.5. Í ÝÐ+Î ÊÍ Í ÕÍ Í ÒÍ Í^a ÖÖ^a Ê + ÄÄÐÄÏÍ ÒËËÍ ßËÄËË**

˘Ä + Ñ + ÝÝÑ	kelime + ler + den
ÁÄÀÒ(À)Ð + ÓÓÄ + ÀÄÑ	kahraman + lar + dan
ÁÄÄØ + ÍÄÐ + ÀÄÑ	öğretmen + ler + den

2.1.6. S M + ÇOKLUK EK + VASITA HÂL

2.1.6. Í ÝÐ+Í ÈÍ Í ÒÍ Í Í Ú Í ª ÖÖª È + ˘ÈÈÁÝÖÈÈÍ ÖÈÈÍ ßÈÄÄÈ

2.1.6. Í ÝÐ+Í ÈÍ Í ÒÍ Í Í Ú Í ª ÖÖª È + ÖÄÌ ÖÈÄÖÚÍ ÖÈÈÍ ßÈÄÄÈ

˘Ä + Ñ + ÝÝÐ	kelime + ler + le
ÝÖ + x˘Ä + ÝÝÐ	anne + ler + le
ÎÐÒÓ(À)Í + ÓÓÄ + ÀÄÐ	öğrenci + ler + le
ÄÝÐ + ˘Ä + ÖÝÈ	ev + ler + le
ÝÐ + Ñ + ÖÝÈ	erkek + ler + le
ÄÖ + ÍÄÐ + ÖÄÈ	abi + ler + le

2.2. S M + ÇOKLUK EK + YEL K EK

2.2. Í ÝÐ+Í ÈÍ Í ÒÍ Í Í Ú Í ª ÖÖª È + ÖÄÌ ÁÄÖÖÈÄÖ

Her iki dilde de isme getirilen ilk ek, çokluk eki ise, sonra iyelik ekleri getirilebilir.

İİİ + ÓÓÄ İÈÍÜ	(ÁÈ) İİİ + ÓÓÄ + ÀÄ	kitap + lar + ı + m
ÌÄØÈÍ + ÓÓÄ xÈÍÜ	(xÈ) ÌÄØÈÍ + ÓÓÄ + ÀÄ	araba + lar + ı + n
ÇÓÐÄÄÖ + ÓÓÄ ÍÜ	(ÖÝÐ) ÇÓÐÄÄÖ + ÓÓÄ + ÀÄ	televizyon + lar + ı
Ø˘ÄÝÝÍ + ˘Ä İÄÄÍÜ	(ÁÈÄ) Ø˘ÄÝÝÍ + ˘Ä + ÝÝ	dolap + lar + ı + mız
ÑÓÐÄÄx + Ä ÖÄÍÜ	(ÖÄ ÍÄÐ) ÑÓÐÄÄx + Ä + ÀÄ	öğrenciler + i + niz
ÖİİÈ(İ) + ÓÓÄ ÍÜ	(ÖÝÄ) ÖİİÈ(İ) + ÓÓÄ + ÀÄ	yemek + leri

2.3. S M + YEL K EK + HÂL EK

2.3. Í ÝÐ+Í ÝÈÈÈÍ ÖÈÈÍ ßÈÄÄÈ + ÖÄÌ ÁÄÖÖÈÄÖ

Yukarıda da belirttiğimiz gibi bir isme iki çekim ekinin getirildiği kelimelerde, Türkçede önce iyelik ekleri, sonra hâl ekleri; Moğolcada ise önce hâl ekleri, sonra iyelik ekleri getirilir.

2.3.1. S M + YEL K EKLER + LG HÂL

2.3.1. Í ÝÐ+ ÖÄÈÛÄÈÄÖÚÍ ÖÈÈÍ ßÈÄÄÈ + ÖÄÌ ÁÄÖÖÈÄÖ

ÌÄØÈÍ + Û İÈÍÜ	(ÁÈ) ÌÄØÈÍ + Û(Ö) + ÀÄ	araba + m + ın
----------------	------------------------	----------------

ÒÀĒÖ(Í) + Û xĒÍÛ	(xĒ) ÒÀĒÖÍ + Û(Ö) + ÀÀ	ekmek + i + n + in
Ýİ + ĒĒÍ İÛ	(ÖÝĐ) Ýİ + ĒĒÍ(Ö) + ÝÝ	ilaç + ı + nın
ÇÓĐÀĀ + ĒĒÍ İÀÀİÛ	ÁĒĀ ÇÓĐ(À)Ā + ĒĒÍ(Ö) + ÀÀ	res(i)m + i + miz + in
ÀÀĀ + ÛÍ ÒÀİÛ	(ÒÀ İÁĐ) ÀÀĀ + ÛÍ(Ö) + ÀÀ	baba + nız + ın
ᵃᵃᵃ(í) + ĒĒ ÍÛ	(ÖÝĀ) ᵃᵃᵃ(í) + ĒĒ(Ö) + ÝÝ	oda + ları + nın

2.3.2. S M + YEL K EKLER + YÖNELME HÂL

2.3.2. Í ÝĐ + ᵃ ᵃ Ö Í Đ Ē Ē Ē Í Ē Ē Í ßĒĀĒĒ + ÖĀİ ĀĀÖÖĒĒĀÖ

2.3.2. Í ÝĐ + xĒĒĒÝÖĒĒÍ ĒĒÍ ßĒĀĒĒ + ÖĀİ ĀĀÖÖĒĒĀÖ

ĀĀĒÖĒÍ + Ā İĒİÛ	(ÁĒ) ĀĀĒÖĒÍ + Ā + ÀÀ	ev + i + m + e
ĀĀĐ + Ö xĒÍÛ	(xĒ) ĀĀĐ + Ö + ÀÀ	el + i + n + e
ĀÖ + Ā İÛ	(ÖÝĐ) ĀÖ + Ā + ÀÀ	ağabey + i + n + e
İÖĒÍ + Ā İÀÀİÛ	ÁĒĀ İÖĒÍ + Ā + İİ	kız + ı + mız + a
ᵃᵃᵃ(í) + Ā ÒÀİÛ	(ÒÀ İÁĐ) ᵃᵃᵃ(í) + Ā + ᵃᵃ	oda + nız + a
İÁĒÇ + Ā İÛ	(ÖÝĀ) İÁĒÇ + Ā + ÀÀ	arkadaş + ları + n + a

2.3.3. S M + YEL K EKLER + BULUNMA HÂL

2.3.3. Í ÝĐ + ᵃ ᵃ Ö Í Đ Ē Ē Ē Í Ē Ē Í ßĒĀĒĒ + ÖĀİ ĀĀÖÖĒĒĀÖ

ĀĀĒÖĒÍ + Ā İĒİÛ	(ÁĒ) ĀĀĒÖĒÍ + Ā + ÀÀ	ev + i + m + de
ĀĀĐ + Ö xĒÍÛ	(xĒ) ĀĀĐ + Ö + ÀÀ	el + i + n + de
ĀÖ + Ā İÛ	(ÖÝĐ) ĀÖ + Ā + ÀÀ	ağabey + i + n + de
İÖĒÍ + Ā İÀÀİÛ	(ÁĒĀ) İÖĒÍ + Ā + İİ	kız + ı + mız + da
ᵃᵃᵃ(í) + Ā ÒÀİÛ	(ÒÀ İÁĐ) ᵃᵃᵃ(í) + Ā + ᵃᵃ	oda + nız + da
İÁĒÇ + Ā İÛ	(ÖÝĀ) İÁĒÇ + Ā + ÀÀ	arkadaş + ları + n + da

2.3.4. S M + YEL K EKLER + YÜKLEME HÂL

2.3.4. Í ÝĐ + ÇĀĀÖÛÍ ĒĒÍ ßĒĀĒĒ + ÖĀİ ĀĀÖÖĒĒĀÖ

İİİ + ÛĀ İĒİÛ	(ÁĒ) İİİ + (ÛĀ) + İİ	kitap + ı + m + ı
ÖİİÛ + ĒĒĀ xĒÍÛ	(xĒ) ÖİİÛ + (ĒĒĀ) + Ēİ	koyun + u + n + u
İÓÒ(À)Ā + ĒĒĀ İÛ	(ÖÝĐ) İÓÒ(À)Ā + (ĒĒĀ) + ÀÀ	vatan + ı + n + ı
ÓÖĒ + ÛĀ İÀÀİÛ	(ÁĒĀ) ÓÖĒ + (ÛĀ) + ÀÀ	dağ + ı + mız + ı

ṪÇ(Ý)Ā + ÈĒĀ ÒÀÍÜ	(ÒÀ ÍĀḐ) ṪÇ(Ý)Ā + (ÈĒĀ) + ÝÝ	dolmakalem + i + miz + i
ĀĀĀØ + ÈĒĀ İÜ	(ÒÝĀ) ĀĀĀØ + (ÈĒĀ) + ĀĀ	öğretmen + ler + i + n + i

2.3.5. S M + YEL K EKLER + AYRILMA HÂL

2.3.5. Í ÝḐ+ ĀĀĀØÍ ÒÈĒÍ ÒÈĒĀĒ + ÒĀÌ ĀĀØØĒĀØ

Ȫ(Ā) + ÝÝŃ İÈÍÜ	(ÁÈ) Ȫ(Ā) + ÝÝŃ + ÝÝ	oğ(u)l + u + m + dan
İĀ(Í) + İİŃ xÈÍÜ	(xÈ) İĀ(Í) + İİŃ + İİ	ağaç + ı + n + dan
ÒĀÍĀ(Í) + ĀĀŃ İÜ	(ÒÝḐ) ÒĀÍĀ(Í) + ĀĀŃ + ĀĀ	duvar + ı + n + dan
aĀ ^{aa} (Ā) + aaŃ İÈÍÜ	(ÁÈĀ) aĀ ^{aa} (Ā) + aaŃ + aa	dede + miz + den
İĀÍĒ(Í) + İİŃ ÒÀÍÜ	(ÒÀ ÍĀḐ) İĀÍĒ(Í) + İİŃ + İİ	yılan + ı + nız + dan
Ȫ ^{aĀ} (Ā) + aaŃ İÜ	(ÒÝĀ) Ȫ ^{aĀ} (Ā) + aaŃ + aa	köy + leri + n + den

2.3.6. S M + YEL K EKLER + VASITA HÂL

2.3.6. Í ÝḐ+ ÈĒĀÝØÈĒÍ ÒÈĒÍ ÒÈĒĀĒ + ÒĀÌ ĀĀØØĒĀØ

2.3.6. Í ÝḐ+ ÒĀÌ ÒĀØØÍ ÒÈĒÍ ÒÈĒĀĒ + ÒĀÌ ĀĀØØĒĀØ

İ ^a Ā(ā) + aaḐ İÈÍÜ	(ÁÈ) İ ^a Ā + aaḐ + aa	para + m + la
ÝḐĀÝÍ(Ý) + ÝÝ Ḑ xÈÍÜ	(xÈ) ÝḐĀÝÍ(Ý) + ÝÝḐ + ÝÝ	takı + n + la
Ȫ(Ā) + ÝÝḐ İÜ	(ÒÝḐ) Ȫ(Ā) + ÝÝḐ + ÝÝ	oğul + u + y + la
ĀĀĀØ + ĀĀḐ İĀÍÜ	(ÁÈĀ) ĀĀĀØ + ĀĀḐ + ĀĀ	öğretmen+i+miz+le
ȪØØĀĀ + ĀĀḐ ÒÀÍÜ	(ÒÀ ÍĀḐ) ȪØØĀ(Ā) + ĀĀḐ + ĀĀ	çak + ı + nız + la
İĀ + İİḐ İÜ	(ÒÝĀ) İĀ + İİḐ + İİ	ağaç + ları + y + la
ĀĀĀ + ÒĀÉ İÈÍÜ	(ÁÈ) ĀĀĀ + ÒĀÉ + (Ā) + ĀĀ	baba + m + la
İİḐÜ + ÒİÉ xÈÍÜ	(xÈ) İİḐÜ + ÒİÉ + (Ā) + İİ	at + ı + n + la
İĀĒ + ÒĀÉ İÜ	(ÒÝḐ) İĀĒ + ÒĀÉ + (Ā) + ĀĀ	mal + ı + y + la
ĀÝĒÝĀ + ÒÝÉ İĀÍÜ	(ÁÈĀ) ĀÝĒÝĀ + ÒÝÉ + (Ā) + ÝÝ	hediye + miz + le
ÒİĒÜ ĀĒxĒĀ + ÒÝÉ ÒÀÍÜ	(ÒÀ ÍĀḐ) ÒİĒÜ ĀĒxĒĀ + ÒÝÉ + (Ā) + ÝÝ	şözlük + ü + nüz + le
ĀÖ + ÒĀÉ İÜ	ÒÝĀ ĀÖ + ÒĀÉ(Ā) + ĀĀ	ağabey + leri + y + le

3. S M + ÜÇ ÇEK MEK

Bir isme üç çekim eki getirilmişse, bu ekler Türkçede çokluk eki, iyelik ekleri ve hâl ekleri; Moğolcada ise çokluk ekleri, hâl ekleri ve iyelik ekleri olarak sıralanır.

3.1. S M + ÇOKLUK EK + YEL KEKLER + HÂL EKLER

3.1. ÍÝÐ + ÍËÍ Í ŐÍÍÜ ÍªÖªË + ÍÝËËÍ ÒËËÍ ßËÄË + ÖÀÌ ÅÀÖÖËÄÖ

3.1.1. S M + ÇOKLUK EK + YEL KEKLER + LG HÂL

3.1.1. ÍÝÐ + ÍËÍ Í ŐÍÍÜ ÍªÖªË + ÖÆÛßÆÄÖÚÍ ÒËËÍ ßËÄË + ÖÀÌ ÅÀÖÖËÄÖ

İİ + ÓÓÄ + ÜÍ İËÍÜ	(ÁË) İİ + ÓÓÄ + ÜÍ(Ö) + ÄÄ	kitap + lar + ı + m + m
ÖÝİÝÝÍ + -Ä + ËËÍ xËÍÜ	(xË) ÖÝİÝÝÍ + -Ä + ËËÍ(Ö) ÝÝ	deve + ler + i + nin
ÄÄÄØ + ÍÄÐ + ÜÍ İÜ	(ÖÝÐ) ÄÄÄØ + ÍÄÐ + ÜÍ(Ö) + ÄÄ	öğretme + ler + i + nin
ÇÄËÓÓ + Ñ + ÜÍ İÄÄÍÜ	(ÁËÄ) ÇÄËÓÓ + Ñ + ÜÍ(Ö) + ÄÄ	gen + ler + i + miz + in
ÄÝÐ + -Ä + ËËÍ ÖÄÍÜ	(ÖÄ ÍÄÐ) ÄÝÐ + -Ä + ËËÍ(Ö) + ÝÝ	ata + lar + i + niz + in
ÄÝÝÄ + Ý + Ñ + ËËÍ İÜ	(ÖÝÄ) ÄÝÝÄ + Ñ + ËËÍ(Ö) + ÝÝ	ata + ları + nin

3.1.2. S M + ÇOKLUK EK + YEL KEKLER + YÖNELME HÂL

3.1.2. ÍÝÐ + ÍËÍ Í ŐÍÍÜ ÍªÖªË + ªÆªŐÍÐËËËÍ ÒËËÍ ßËÄË + ÖÀÌ ÅÀÖÖËÄÖ

ÄÖ + ÍÄÐ + Ö İËÍÜ	(ÁË) ÄÖ + ÍÄÐ + Ö + ÄÄ	ağabey + ler + i + m + e
Ýİx + ÍÄÐ + Ö xËÍÜ	(xË) Ýİx + ÍÄÐ + Ö + ÄÄ	doktor + lar + ı + n + a
ªÐªªÍ + -Ä + Ä İÜ	(ÖÝÐ) ªÐªªÍ + -Ä + Ä + ÝÝ	oda + lar + ı + n + a
ÄÄÐ + ÓÓÄ + Ä İÄÄÍÜ	(ÁËÄ) ÄÄÐ + ÓÓÄ + Ä + ÄÄ	el + ler + i + miz + e
ÇÄËÓÓ + Ñ + Ö ÖÄÍÜ	(ÖÄ ÍÄÐ) ÇÄËÓÓ + Ñ + Ö + ÄÄ	genç + ler + i + miz + e
İÄØËÍ + ÓÓÄ + Ä	(ÖÝÄ) İÄØËÍ + ÓÓÄ + Ä + ÄÄ	araba + lar + ı + mız + a

⁀Ä + Ñ + ÝÝÑ xÉÜ den	(xÈ) ⁀Ä + Ñ + ÝÝÑ + ÝÝ	kelime + ler + i + n +
ÄÄÄ + xÓÖÄ + ÄÄÑ İÜ n + den	(ÒÝÐ) ÄÄÄ + xÓÖÄ + ÄÄÑ + ÄÄ	kitap + ler + i + n +
ØÓÄÓÓ(í) + ÓÓÄ + ÄÄÑ İÄÄİÜ (ÁÈÄ) ØÓÄÓÓ(í) + ÓÓÄ + ÄÄÑ + ÄÄ dan		Kuş + lar + ı + mız +
ÄÄØÈÍ(Ä) + ÓÓÄ + ÄÄÑ ÒÄİÜ (ÒÄ İÄÐ) ÄÄØÈÍ(Ä) + ÓÓÄ + ÄÄÑ + ÄÄ +dan		bina + lar + ı + nız
ªÐªª(í) + ⁀Ä + ÝÝÑ İÜ dan	(ÒÝÄ)ªªª(í) + ⁀Ä + ÝÝÑ + ÝÝ	oda + lar + ı + nız +

3.1.6. S M + ÇOKLUK EK + YEL K EKLER + VASITA HÂL

3.1.6. ÍÝÐ + ÍÈÍ ÒÍÍÜ ÍªÖªÈ + ÉÉÄÝØÈÍ ØÈÍ ÒÈÄÈ +
ØÄÄÄÖÈÄÖ

3.1.6. ÍÝÐ + ÍÈÍ ÒÍÍÜ ÍªÖªÈ + ØÄØÄÖÜÍ ØÈÍ ÒÈÄÈ +
ØÄÄÄÖÈÄÖ

ÝÐ + Ñ + ÝÝÐ İÈİÜ + le	(ÁÈ) ÝÐ + Ñ + ÝÝÐ + ÝÝ	erkek + ler + i + m + le
ÄÄÄØ + İÄÐ + ÄÄÐ xÉÜ + le	(xÈ) ÄÄÄØ + İÄÐ + ÄÄÐ + ÄÄ	atmen + ler + i + n +
İİİ + ÓÓÄ + ÄÄÐ İÜ mız + la	(ÒÝÐ) İİİ + ÓÓÄ + ÄÄÐ + ÄÄ	kitap + lar + ı + y + la
İÄØÈÍ + ÓÓÄ + ÄÄÐ İÄÄİÜ mız + la	(ÁÈÄ) İÄØÈÍ + ÓÓÄ + ÄÄÐ + ÄÄ	araba + lar + ı +
ØÄÐÄİÄÄÄ(í) + ÓÓÄ + ÄÄÐ ÒÄİÜ dan	(ÒÄ İÄÐ) ØÄÐÄ(í)ÄÄÄİ + ÓÓÄ + ÄÄÐ	kurşunkalem + ler + i + nız + le
ÄÄÐ + ÓÓÄ + ÄÄÐ İÜ	(ÒÝÄ) ÄÄÐ + ÓÓÄ + ÄÄÐ + ÄÄ	+ y + le
İİÜ + Ä + ÒÈÈ İÈİÜ + la	(ÁÈ) İİÜ + Ä + ÒÈÈ + Ä + İİ	at + lar + ı + m
ÆÆÈÄxÈÍ + Ä + ÒÝÈ xÉÜ la	(xÈ) ÆÆÈÄxÈÍ + Ä + ÒÝÈ + Ä + ÝÝ	oyuncu + lar + ı + n +

ĀŌŌÄĒ + ŌŌÄ + ŌÄĒ İÜ (ŌŸĐ) ĀŌŌÄĒ + ŌŌÄ + ŌÄĒ + ĀyġĀĀĀ + lar +
i + y + la

ŸŌİŸĐ + Ā + ŌŸÉ İÄÄİÜ (ÄĒÄ) ŸŌİŸĐ + Ā + ŌŸÉ + Ā + ŸŸ eş + ler + i +
miz + le

ÄŌ + İÄĐ + ŌÄĒ ŌÄİÜ (ŌÄ İÄĐ) ÄŌ + İÄĐ + ŌÄĒ + Ā + ŸġĀĀ + lar + i + niz
+ le

ÄÄÄ + ŌŌÄ + ŌÄĒ İÜ (ŌŸÄ) ÄÄÄ + ŌŌÄ + ŌÄĒ + Ā + ŸġĀĀ + ları + y + la

Türkçe ve Moğolcada bir kelimeye üst üste üç çekim eki getirilebilmektedir. Tek çekim ekli isim çekimlerinde kelimeye çokluk eki, iyelik ekleri ve hâl eklerinden birisi getirilebilmektedir. Bu açıdan her iki dilde bir farklılık yoktur. İki çekim ekli isim çekimlerinde, kelimeye getirilen ilk ek çokluk eki ise, diğer ek her iki dilde de iyelik veya hâl eklerinden birisi olabilir. Bu açıdan da her iki dilde farklılık yoktur. Fakat, iki çekim ekli isim çekimlerinde çokluk eki yoksa, ilk ek Türkçede iyelik ekleri; Moğolcada ise hâl ekleridir. İkinci ek Türkçede hâl ekleri, Moğolcada ise iyelik ekleridir. Üç çekim ekli isim çekimlerinde ise Türkçe sırasıyla çokluk, iyelik ve hâl eklerini alırken; Moğolca çokluk, hâl ve iyelik eklerini alır. Üç ekli çekimlerde her iki dilde de ilk ek daima çokluk eki iken; son ek Türkçede hâl ekleri, Moğolcada ise iyelik ekleridir. Çekim eklerinin iki dildeki sırasını tablo hâlinde göstermek mümkündür:

	TÜRKÇE	MO OLCA
TEK EKL S M ÇEK M	isim + çokluk eki isim + hâl ekleri isim + iyelik ekleri	isim + çokluk ekleri isim + hâl ekleri isim + iyelik ekleri
K EKL S M ÇEK M	isim + çokluk eki + iyelik ekleri isim + çokluk eki + hâl ekleri isim + iyelik ekleri + hâl ekleri	isim + çokluk ekleri + iyelik ekleri isim + çokluk ekleri + hâl ekleri isim + hâl ekleri + iyelik ekleri
ÜÇ EKL S M ÇEK M	isim + çokluk eki + iyelik ekleri + hâl ekleri	isim + çokluk ekleri + hâl ekleri + iyelik ekleri

Bu sıralama üzerinde duracak olursak; Türkçede hâl ekleri eklendikleri isimleri, kendilerinden sonra gelen bir fiile veya isme bağladıkları için sonda yer alırlar. İyelik ekleri, hâl eklerinin önünde yer alır.

Moğolcada ise iyelik eki son çekim ekidir. İyelik ekinin niçin sona geldiği üzerinde biraz durmak gerekir. Moğolcada iyelik ifade eden eklerin bir kısmı kelimeye bitişik yazılmamaktadır. Bu ayrı yazılan şekiller, aslında ek değil kelimedir. Türkçede

“(benim) kitap+lar+ı+m+ın” kelimesi Moğolcada $\text{îèîèé} \text{îî+óóä+úí}$ veya îî+óóä+úíõ+àà şeklinde ifade edilmektedir. Buradaki ikinci yapı daha çok günümüz Moğolcasında kullanılmaktadır. Moğolcadaki ilk yapıyı Türkçeye çevirirsek “benim kitap+lar+Ø+ın” gibi bir yapı ile karşılaşırsınız. Yani tamlayan kısmında iyelik eki olmayan bir yapı... Moğolcada iyelik anlamı, “kitapların” kelimesinin önündeki iyelik anlamı veren tamlayan durumundaki kelime ile değil de ek ile ifade edilmek istenirse, “kitapların” kelimesindeki çokluk ve hâl ekinin sırası bozulmadan iyelik ekleri sona getirilmektedir. Bunu şu şekilde gösterebiliriz:

1. $\text{îèîèé} \text{îî+óóä+úí}$

2 a. $\text{îî+óóä+úí} \text{îèíü}$

2b. îî+óóä+úíõ+àà

Moğol yazısında –Moğol yazısı Eski Moğol alfabesi karşılığında kullanılmıştır.- ekler, kelimeye bitiştirilmez. Yukarıdaki birinci şekil, iyelikli yapıları ifade etmede daha çok kullanılır. Moğolcada iyelik önce kelime ile ifade edilmekteydi ve çokluk, hâl ekleri almış bir ismin önünde yer alırdı. Bu iyelik ifade eden kelime ekleşme temayülü gösterince, kendisinden sonraki kelimedeki eklerin sırasını bozmadan sona eklenmiştir. Moğolcada, fiillerden sonra getirilen her hangi bir şahıs ekinin olmaması da bu sıralamada etkili olabilir.

Türkçe ve Mo olca Gramer Terimleri Dizini

Türkçe	Mo olca
isim	ÍÝÐ
çekim eki	ÒÈÈÍ ßÈÄÄÈ
çokluk eki	ÎÈÍÍ ÒÎÍÛ ÍªÕªÈ
iyelik ekleri	ÕÀÌÀÀÒÓÓÈÄÕ ÍªÕªÈ
hâl ekleri	ÍÝÐÈÈÍ ÒÈÈÍ ßÈÄÄÈ
yalın hâl	ÍÝÐÈÝÕÈÈÍ ÒÈÈÍ ßÈÄÄÈ
ilgi hâli	ÕÄÜßÀÈÄÕÛÍ ÒÈÈÍ ßÈÄÄÈ
yükleme hâli	ÇÄÄÕÛÍ ÒÈÈÍ ßÈÄÄÈ
yönelme hâli	ªÄªÕ ÍÐØÈÕÈÈÍ ÒÈÈÍ ßÈÄÄÈ - xÈÄÈÝÕÈÈÍ ÒÈÈÍ ßÈÄÄÈ
bulunma hâli	ªÄªÕ ÍÐØÈÕÈÈÍ ÒÈÈÍ ßÈÄÄÈ
ayrılma hâli	ÄÄÄÕÛÍ ÒÈÈÍ ßÈÄÄÈ
vasıta hâli	ÈÈÄÝÕÈÈÍ ÒÈÈÍ ßÈÄÄÈ - ÕÀÌÒÐÄÕÛÍ ÒÈÈÍ ßÈÄÄÈ

KAYNAKÇA

- Ä. Áàààìáíðæ, îð÷-èí òàãèéí ìííãî òýèèéí óòããñóãèèéúí çíãýñ, Óèààíáààòàð, 1997
- Ø. Ęóãñáíááíááí, îð÷-èí òàãèéí ìííãî òýèèéí áçòýö, 1.2., Óèààíáààòàð, 1999
- Ë. Îçãîé, çã ççé, çãñèéí àéíãèéí çàãèáí ýèãè ðééö àðãã÷-èãè, Óèààíáààòàð, 2002
- Ö. ²íðááýí, îð÷-èí òàãèéí ìííãî òýèèéí çççé, Óèààíáààòàð 1994
- R. Kullmann, D. Tserenpil, Mongolian Grammer, China, 2001
- Ò. Óðáí÷-éíýã, ìííãî òýè ççé òàãè, Óèààíáààòàð 2000